

COMUNICACIÓ / COMUNICACIÓN / PAPER¹

Música de banda i banda de música a Corbera. La Ribera Baixa. 1868-2014

Vicent Peris de Sales

Professor ensenyament secundari especialitat geografia i història, IES Joan Fuster de Sueca (València)

RESUM / RESUMEN / ABSTRACT

La música de banda ha estat, i és, un dels trets identitaris del poble valencià. Els poders locals demanaven música al carrer per ressaltar les celebracions veïnals de caire religiós o profà, i aquesta demanda es va satisfer amb el desenrotllament d'agrupacions voluntàries musicals formades per veïns del poble, sota la direcció tècnica d'un músic amb estudis reglats. Era una agrupació artística del poble que actuava al poble en exclusiva. La següent comunicació vol explicar la història d'una d'aquestes societats: l'Ateneu Musical de Corbera. Aquesta associació ha estat oferint música al poble de manera ininterrompuda més de cent quaranta anys. A més, el seu local social ha estat una referència pel lleure local. Per aconseguir-ho la societat ha anat adaptant-se a les demandes que els veïns proposaven. Les fonts documentals d'àmbit local que ens han permès reconstruir la història d'aquesta societat són a l'arxiu històric de la localitat i a l'arxiu de la pròpia societat. L'anàlisi de la informació obtinguda ens permet definir cinc etapes a partir de la reglamentació, els socis, la plantilla de músics i l'impacte de la societat en el poble a través del cicle anual d'actes, els actes extraordinaris i el lleure al local social. El creixent interès per les societats musicals pot respondre també a que han deixat d'estar menystingudes com a productes no només musicals sinó també associatius.

The band music was and is one of the identifying characteristics of the Valencian people. Local authorities demanded street music to highlight the street celebrations whether religious or secular. This demand was met by the development of voluntary music groups formed by villagers under the technical direction of a musician with formal studies. It was an artistic group of people acting exclusively in the village. The following communication wants to explain the history of one of these associations: the Ateneu Musical of Corbera. This association has been offering music to the people continuously for over one hundred and forty years. In addition, its clubhouse has been a reference for local recreation. To achieve this, the company has adapted to the demands that the residents have proposed. The local documentary sources that have allowed us to reconstruct the history of this association can be found in the archive of the historic town and files of society. The analysis of the data obtained allows us to define five stages from its regulation, its members, the staff of musicians and the impact of society on the people through the annual cycle of events, extraordinary events and entertainment held at the clubhouse. The growing interest in musical societies can respond also to the fact that they are no more despised as products not only musical but also associative.

La música de banda ha sido y es uno de los rasgos de identidad del pueblo valenciano. Los poderes locales pedían música en la calle para resaltar las celebraciones vecinales de carácter religioso o profano. Esta demanda se satisfizo con el desarrollo de agrupaciones voluntarias musicales formadas por vecinos del pueblo bajo la dirección técnica de un músico con estudios reglados. Era una agrupación artística del pueblo que actuaba en el pueblo en exclusiva. La siguiente comunicación quiere contar la historia de una de estas sociedades: el Ateneu Musical de Corbera. Esta asociación ha estado ofreciendo música en el pueblo de manera ininterrompida más de ciento cuarenta años. Además su local social ha sido una referencia para el ocio local. Para ello la sociedad ha ido adaptándose a las demandas que los vecinos proponían. Las fuentes documentales de ámbito local que nos han permitido reconstruir la historia de esta sociedad están en el archivo histórico de la localidad y en el archivo de la propia sociedad. El análisis de la información obtenida nos permite definir cinco etapas a partir de la reglamentación, los socios, la plantilla de músicos y el impacto de la sociedad en el pueblo a través del ciclo anual de actos, los actos extraordinarios y el ocio al local social. El creciente interés por las sociedades musicales puede responder también a que han dejado de estar despreciadas como productos, no sólo musicales sino también asociativos.

PARAULES CLAU / PALABRAS CLAVE / KEY WORDS

Música; Músic; Banda; Societat

¹ Actes del Congrés Internacional La música a la mediterrània occidental: Xarxa de Comunicació intercultural (València, 23-25 de juliol de 2014).

Música; Músico; Banda; Sociedad
Music; Musician; Band; Society

RECEPCIÓ / RECEPCIÓN / RECEIVED: novembre 2014 / noviembre 2014 / November 2014

ACCEPTACIÓ / ACEPTACIÓN / ACCEPTANCE: abril 2015 / abril 2015 / April 2015

1. Introducció

L'Ateneu Musical de Corbera és una societat cultural voluntària que prompte complirà cent cinquanta anys oferint música al seu poble de forma ininterrompuda. Què ha fet possible aquesta fita? Pensem que la resposta és que l'associació ha permès els seus socis satisfer les seues necessitats lúdiques, i per aconseguir-ho ha demostrat una gran capacitat d'adaptació a les necessitats canviants dels associats.

La música, el principal producte que ha creat la societat, ha servit originàriament per complaure les necessitats lúdiques i recreatives dels socis, al mateix temps que oferien música a les celebracions locals a baixos costos. Progressivament, sobre tot a partir dels anys huitanta del segle vint, les necessitats de la majoria dels socis s'han convertit en formatives i la societat està centrant-se en l'oferta educativa musical. Els socis volen formació reglada de qualitat a costos assumibles. Anirà desapareixent la vessant lúdica i modificant-se l'ús del local social.

Les fonts documentals d'àmbit local que ens han permès reconstruir la història d'aquesta societat són a l'arxiu històric de la localitat i a l'arxiu de la pròpia societat.

L'anàlisi de la informació obtinguda ens permet definir cinc etapes a partir de la reglamentació, els socis, la plantilla de músics i l'impacte de la societat musical en el poble a través del cicle anual d'actes, els actes extraordinaris i el lleure al local social.

2. Etapes

1. 1868-1924. L'aparició de la música de banda a Corbera.

En aquest període inicial tenim una oferta musical consolidada sense reglamentació i amb la municipalitat com a únic client visible. Música de banda sense banda de música?

Les fonts documentals provenen únicament de l'Arxiu Municipal de Corbera i són els Llibres esborrany diari de despeses (Arxiu Municipal de Corbera 1866-1926), els Llibres registre d'eixides (Arxiu Municipal de Corbera 1866-1926) i els Llibres d'actes municipals (Arxiu Municipal de Corbera 1866-1926). L'objectiu és trobar pagaments per actes musicals o constància d'actes on concórreguen actuacions musicals.

La municipalitat seria un bon client de la música de banda si volia solemnitzar actes al carrer junt els veïns. Hem trobat els pagaments, contractes del director i peticions diverses.

Les fonts estudiades ens informen dels pagaments per actes musicals, el valor monetari, la persona a la que es feia el pagament i, de vegades, el tipus d'acte. No sabem ni nombre músics, instrumental o obres interpretades. També tenim el contracte i acomiadament de l'únic director que coneguem, i peticions d'augment dels recursos municipals a la banda.

La referència més antiga que tenim de música de banda a Corbera és un acta municipal del cinc de gener de 1868 en la que un grup de veïns demana un local per poder assajar ja que estaven recomponent la banda, fet que ens indica ja hi existia.

La municipalitat paga per tindre música al carrer que solemnitze celebracions a veïns del poble aplegats per a tal fi, aficionats que ofereixen música ajudats per un músic amb formació reglada, el mestre. Resulta difícil pensar en actes religiosos com processons o profans com cercaviles sense acompanyament musical. Suposem que hi hauria músics sense societat musical. Els músics serien l'únic tipus d'associat en una agrupació on tindria una importància rellevant el director, ja que tindria unes competències més àmplies que les pròpiament artístiques.

L'objectiu dels associats serà fonamentalment lúdica, participar en les celebracions del poble com element propi de la cultura popular, no mirar la festa, sinó ser part de la festa. Com a cultura popular, la dominància de la transmissió oral no genera documentació, no els fa falta, no els cal.

La compra i manteniment d'instrumental i el pagament del sou del director serien les despeses més importants.

La seua oferta i l'impacte d'esta en el poble sabem que són processons i concerts on la municipalitat és l'únic client que podem conèixer. El pagament al mestre de la banda de manera explícita era l'únic que es feia a la banda, el que significaria que els veïns-músics no cobrarien per fer música. Així, no tenim cap referència als músics, ni a les peces interpretades, ni al funcionament de la acadèmia. El que si que sabem són els actes que feien i que per fer-los assajaven.

Els actes ordinaris del calendari anual eren: les festes de Sant Vicent al gener; el Corpus, la Pasqua i la Comunió dels Impedits a la primavera i les festes a la Mare de Déu del Castell al setembre. Hi havia un repartiment prou uniforme al llarg de l'any. La forma d'apuntar els pagaments és sovint molt imprecisa, molt genèrica, inclús inclou sovint actes diferents el que difumina una clara identificació.

En aquest període destaca la participació de la banda en un acte extraordinari organitzat per l'Ajuntament per tal de celebrar la supressió de l'impost de consums i que suposa llogar la banda per a que faça cercaviles per tres dies seguits, segons acord municipal del vint de setembre de 1868.

L'Ajuntament també paga la música que es fa dins l'església. La reparació de l'orgue de l'església, acta 28 juny de 1868, i la dotació d'organista són tasca municipal. El municipi resoldrà la necessitat d'organista de dues maneres: la feina la realitza un clergue coadjutor o serà responsabilitat del mestre de la banda. La feina de manxador i la del campaner l'assumien regularment treballadors municipals com el sereno o agutzil. Es a dir, seria difícil diferenciar una feina municipal d'una pròpiament religiosa.

La música reglada arribaria a Corbera combinant la direcció de la banda i la responsabilitat de tocar l'orgue. Hi ha també una referència que indica que de l'orgue se'n fa càrrec el mestre d'escola, un senyor amb formació reglada també.

Només tenim referències d'un director de la banda, Blay Martí, i per dos aspectes interessants. El primer perquè es contractat també com a organista parroquial, el que lliga en part l'evolució de la música de banda i la música religiosa, i el segon perquè degut bé a la seva poca paciència bé al ajornament dels pagaments municipals acaba en la presó i el contracte de director de la banda i organista és rescindit.

La dotació que oferia l'Ajuntament als membres de la banda hauria de ser ben justeta ja que al llibre d'actes queden reflectides peticions d'augmentar o complementar aquesta assignació.

2. 1924-1939. Societat musical amb reglamentació mutual caduca.

A partir de febrer del 1924 hi apareixen les primeres normes estatutàries de la societat musical.

Tres són els documents que especifiquen la reglamentació de la que es doten els músics per crear una societat mutual. Tots tres són a l'Arxiu de l'Ateneu Musical i estan sense catalogar:

- 1- *Instrucciones para el buen régimen de la sociedad musical. Corbera a 1 de febrero de 1924. El cabo Wenceslao Estarlich Ribes.* Arxiu Ateneu Musical Corbera. Fulls solts sense catalogar.
- 2- *Reglamento de la Sociedad Instructiva Musical denominada Ateneo Musical. 16-02-1924.* Arxiu Ateneu Musical Corbera. Fulls solts sense catalogar.
- 3- *Reglamento de la Sociedad Ateneo Musical de Corbera 16-01-1927.* Arxiu Ateneu Musical Corbera. Fulls solts sense catalogar.

Els associats mostren un interès relatiu per la normativa. Sembla ser una imposició governativa que compleixen per evitar problemes. No es faria si no fora necessari, com a la primera època que poden evitar-ho, creiem que és propi de la cultura popular.

Els successius estatuts de 1927 i 1940 serien una mera còpia del originaris de 1924 excepte en dues qüestions. La reforma del vint-i-set li dona a la junta directiva funcions que abans desenrotllava el director tècnic, qui formava part de la directiva, contractava la banda i imposava mesures disciplinàries en les actuacions de la banda. Funcions no artístiques que li donaven un poder decisiu, pot ser reminiscència de èpoques anteriors. La reforma del quaranta com vorem li dona a la societat mutual caràcter de permanent. En totes dues edicions però mantindran les errades ortogràfiques fetes al vint i quatre.

En quant al nombre de socis i les seves característiques el període mutual és molt clar i contrasta amb el desconeixement de l'etapa anterior i la indefinició posterior.

La societat l'organitzen els socis comproment-se per uns anys. El reglament especifica que hi ha dos tipus de socis: els músics fundadors i els socis numeraris. Els primers són propietaris de ple drets i responen solidàriament de les càrregues societàries. Controlen i dirigeixen la societat perquè són els únics que formen part de la directiva, on també té una funció destacada el director musical. Els socis numeraris per la seua banda paguen una quota que només els permet gaudir del local social. Les Assemblees Generals on mostraven el balanç i renovaven la Junta Directiva es feien invariablement o vespra de reis o vespra de Sant Vicent, segurament per que els socis-músics aprofitaven que la banda havia de fer un acte per reunir-se.

Els anys que la societat ha estat mutual i governada pels socis músics, aleshores també qualificats com a fundadors, han estat els anys que més cura han tingut en disposar d'una informació clara i detallada dels socis: edat, sexe, professió, domicili. Es corresponen als anys vint i trenta. Els llibres de registres de socis detallaven les incorporacions i les baixes clarament. Aquestes baixes també quedaven reflectides als llibres d'actes. Sembla que tenen més cura en aquestos llibres que amb el propis estatuts. Eren anys en que els estatuts tenien data de caducitat i l'esforç demanava deixar clar qui ostentava tant els drets com els deures. La majoria de les comunicacions oficials estan orientades al control de l'ordre públic que contrasta amb el reconeixement de drets actual.

El llibre registre de socis acull dos tipus de socis en aquesta etapa i tots ells masculins:

Soci músic fundador.- Associat que és propietari de la societat i solidari en els pagaments, que realitza tant en feina com en efectiu. Dos moments són els que parlem de socis músics fundadors: la fundació de la banda als anys vint i la refundació després de la Guerra d'Espanya. Després es convertiran en soci músic.

Un fet que ara pot resultar sorprenent era prou habitual. Hi trobem músics que no havien nascut quan la banda havia estat fundada però eren músics fundadors. Açò s'explica perquè quan entraven a la banda assumien tots els drets i els deures igual que els seus companys, formaven part d'un grup ben homogeni i cohesionat tant per les obligacions a que es comprometien com per la finalitat lúdica de la que gaudien. Un fet repetit reforça aquesta homogeneïtat. Quan un músic fundador tenia que complir les obligacions militars amb l'Estat deixava de ser músic fundador perquè no podia aportar ingressos a la societat i be quedava fora de la societat be quedava en la societat com a soci numerari.

Coneguem tant l'ocupació principal dels músics com els instruments que interpretaren als certàmens de València de 1933 i 1936 que expliquem més endavant. En juliol del trenta-sis no es va celebrar el certamen per l'alçament militar però la documentació demostra estava tot preparat.

Podem oferir un llistat de músics que participen al certamen de la ciutat de València els anys 1933 i 1936 dels instruments que tocaven i les peces interpretades.

Plantilla Certamen València 1933. 40 places.					
fusta	18	metall	17	percussió	4
flauta	2	fliscorn B	3	bombista	1
oboé	1	cornetí B	3	platiller	1
requint E	1	trompa E	2	caixa	1
clarinet B	6	trombó C	4	redoblant	1
saxo E tenor	5	bombardí	2		
fagot	3	baix	3	contrabaix	1

La principal ocupació referida pels socis músics en aquest període és jornalier 31%, llaurador 37%, obrer 13% i d'altres 19%.

És ben palesa l'especialització productiva agrícola citrícola i arrossera de la localitat i els seus veïns. També és interessant destacar la distinció entre jornalier, sense terres suficients i que necessita treballar per altres, i el llaurador, que generalment treballa la seua explotació. Són més de dos de cada tres associats.

Soci numerari.- Apareixen el 1925. Són socis que participen en el sosteniment de la societat pagant una quota originàriament setmanal, després trimestral i finalment anual. Tradicionalment eren designats com "els de baix" perquè gaudien de les instal·lacions del local social. Local llogat situat al carrer Major nº12.

L'obligació més onerosa a que s'enfrontaven els socis numeraris era fer front a les derrames amb que la societat busca aconseguir recursos per créixer el seu patrimoni comprant instrumental o fent millores al local social. Aquesta situació excepcional es resolva sovint emetent cèdules o accions que reflectien l'aportació extraordinària de cada soci. Aquestes exigències sovint suposaven l'eixida d'un gran nombre de socis numeraris i músics

disconformes amb els acords de Junta adoptats. Els socis músics que deixaven la banda normalment continuaven lligats a la societat com a músics numeraris. En aquest període la relació entre el total de socis i la població de dret de la localitat era de 1/17, una de les més baixes de les que tenim.

Oferien al poble principalment música de carrer en les celebracions i algun concert a l'estiu, formació musical als mutualistes en l'acadèmia de música de la que no tenim cap llistat per ser de franc i lleure al local social on celebraven revetlles i rifes també només pels mutualistes.

Els actes del calendari ordinari són els referits al període anterior.

Els actes extraordinaris si que protagonitzen una veritable explosió. És la demostració que la banda serveix als músics per lleure i a la localitat com un element identitari clau. Hi participen en Moros a Alcoi, en Falles a València i també al Certamen de la capital i a multitud de concursos de pasdobles i festivals a totes les ciutats properes. El fet d'acudir a actes extraordinaris tindria d'altres conseqüències positives com un esforç interpretatiu per part dels músics i també homogeneïtzaria el vestuari, bandera, instrumental i obres interpretades compartint el gust que aniria imposant-se en aquestos actes.

Els directors d'aquest període són Ricardo Benavent Bonhora (1924-1927), Eduardo Vila Pons (1927-1931) i Mariano Martí Blay (1931-1936). Tots ells destaquen per l'impuls que li donen a l'acadèmia que qualifiquen com prioritària. Ricardo i Eduardo participaran en la directiva contractant la banda. Ricardo i Mariano compaginen la direcció de la banda amb la responsabilitat de tocar l'orgue a l'església parroquial com en l'etapa anterior. Ricardo també hi ha constància que amenitzava vetllades del Casino al piano.

3.- 1940-1970. Societat musical amb reglamentació mutual permanent.

La reglamentació que tenim en aquesta època són tres document que són a l'Arxiu de l'Ateneu Musical sense catalogar i que ofereixen una reglamentació mutual permanent. En realitat són còpia de reglaments anteriors.

- 1- *Acta de Reconstitución de la Sociedad titulada Ateneo Musical "la Lira" de Corbera. 01-04-1940. Arxiu Ateneu Musical Corbera. Fulls solts sense catalogar.*
- 2- *Reglamento de la Sociedad Instructiva Musical denominada Ateneo Musical "la Lira" 05-03-1941. Arxiu Ateneu Musical Corbera. Fulls solts sense catalogar.*
- 3- *Reglamento de la Sociedad Instructiva Musical denominada Ateneo Musical "la Lira" 24-09-1965. Arxiu Ateneu Musical Corbera. Fulls solts sense catalogar.*

La refundació del primer d'abril de 1940 obligada, segons indica l'acta, per haver estat el local "*incantado por los rojos*", dota a la institució d'uns estatuts permanents en el temps, sense data de caducitat. La refundació és duta a terme per quaranta-nou socis-fundadors i per cent quaranta-set socis numeraris.

Dos seran els canvis fonamentals en l'organització societària, la primera que els estatuts deixen de tenir data de caducitat i la segona que els socis numeraris començaran a adquirir drets, que no deures, dels socis músics. Hi ha per tant una variació en la distribució del poder societari on tenim dos grups amb interessos no sempre coincidents: els socis músics i els socis numeraris. Això farà que es facen assemblees generals separades anomenades "la de Dalt", referida als socis músics que eren els que pujaven dalt del local a assajar a la cambra, i "la de Baix", referida als socis numeraris que romanien al local social. Cada assemblea aportava la meitat dels

membres de la Junta Directiva i a més els músics sempre escollien al president que era sempre músic. Vice-president, secretari, tresorer i comptador i la resta de vocals es reparteixen equitativament entre dalt i baix. La renovació dels càrrecs es feia cada dos anys generalment i era freqüent que els directius canviaren de càrrec.

Als anys quaranta hi apareixen a les actes alguns conflictes entre els associats i l'ajuntament i/o govern civil, explicats als llibres d'actes d'aquesta manera: "*dando la oposición de esta Directiva a los señores nombrados por la Superioridad*" sembla que les intromissions eren bastant freqüents i la capacitat de resposta dels associats baixa. Només tenim la relació de socis músics i socis numeraris de l'any 1940. A partir d'aquest any desapareix la informació sobre socis fins l'any 1954.

En efecte, el 27 de gener de 1954 tornem a tindre informació de les altes i baixes però no del total de socis. Ara no tenim registres als llibres de socis, els socis només apareixen als llibres d'actes. Açò podem interpretar-ho com que els directius potser feren una interpretació equivocada d'una circular del 12 de desembre de 1951 que obligava a presentar en els governs civils provincials copia dels acords de la Junta General Extraordinària anual amb la renovació de la junta i la relació d'altres i baixes i pot ser pensaven que aquesta obligació eximia de mantenir actualitzat el llibre registre de socis.

De fet, només un gran esforç econòmic com serà la compra del local, obligarà a fer una relació clara de socis de nou. Des del seixanta-quatre fins l'actualitat és quan més informació tenim. Malauradament la pèrdua de la documentació, de la que no ens queda cap referència, també pot explicar aquesta manca. Informacions orals de socis han coincidit en afirmar que era prou corrent que els directius guardaren els llibres de socis, actes o comptes en el domicili particular bé de manera excepcional per avançar feina a casa o bé de manera permanent, per costum. Deixar de ser membre de la junta o de la societat podria comportar no tornar els llibres, sobre tot si es feia obligat i no per voluntat pròpia.

Aquest període és el que més mancances d'informació respecte dels socis tenim tant de quantitat com de uniformitat. Hi ha una gran llacuna informativa als anys quaranta i setanta fonamentalment. I juntament amb això hi ha una gran diversitat de figures societàries.

Soci músic.- Associat que té coneixements musicals i que regularment participa en els actes culturals de la societat musical. Històricament era la banda de música l'agrupació que els acollia, però des dels huitanta s'han diversificat amb grups de cambra, ensembles, cor, etc. És present des dels anys quaranta fins l'actualitat.

La definició és tan ampla i ambigua que cal completar-la perquè tinga la possibilitat de definir els diferents interessos en la participació societària. Cal afegir els qualificatius de **soci músic actiu** i **soci músic reserva**. Ambdós componen el següent tipus, els **músics federats**.

El soci músic reserva només participarà en actuacions excepcionals, no en les ordinàries, per exemple quan hi haja un certamen o un viatge. Són músics que no poden acudir regularment ni als assajos ni als actes regulars de la banda de música per diferents motius.

El soci músic que nomene actiu és el que participa regularment en els assajos i en els actes que la banda de música realitza al llarg de l'any bé tots els músics o bé xarangues. La xaranga ha estat la solució donada a la disponibilitat econòmica de les festes locals per dedicar-li a la música. Els anys setantes i anteriors els actes que ara protagonitzen les xarangues els realitzava la banda al complet.

D'aquesta època també tenim informació sobre les característiques de la banda, nombre de músics i instrumental a més de les obres interpretades al certamen de València:

Plantilla Certamen València 1946. 40 places					
fusta	21	metall	15	percussió	4
flauta	3	fliscorn B	2	bombista	1
oboé	1	cornetí B	3	platiller	1
requint E	1	trompa E	2	caixa	1
clarinet B	7	trombó C	3	timbals	1
clarinet baix	1	bombardí	2		
saxo E tenor	6	baix	3		
saxo baríton	1				
saxo baix	1				

La principal ocupació manifestada pels socis músics als anys quaranta era jornaler 36%, llaurador 46%, i d'altres 18%. Si ens fixem, la composició reforça la seva especialització agrària 3 de cada quatre i ben bé la meitat són llauradors.

L'impacte en la població és molt intens. Hi ha una gran proporció de socis. Respecte de la població total del municipi el que segurament engresca els socis per adquirir un local en propietat al Carrer Guillen Sorolla nº23 on és la seu en l'actualitat. Hi ha una gran participació dels veïns en totes les activitats que es plantegen al local social. Els socis numeraris en aquest període tot i que mai no tindran les obligacions dels socis músics aniran gradualment assolint els mateixos drets que els socis músics fins arribar a la igualtat que proposa la reforma estatutària de 2004 com hem explicat abans.

En aquest període la relació entre el total de socis i la població de dret de la localitat comença amb una relació 1/21 en 1940 però arribarà a 1/6 als anys seixanta, una barbaritat ja que per acomplir-la gairebé totes les famílies haurien de pertànyer a la societat musical. La compra del local als seixantes genera unes derrames que s'uniran a les efectuades per la compra d'instrumental el que farà que prop de tres-cents socis abandonen la societat. Aquest fet es repetirà al acollir-se la societat al programa *Música 92*.

Actes del calendari ordinari: San Vicent al gener, Divendres Sant, Comunion, Corpus, Cor de Jesús, Cristo, Sant Roc, Xics Fadrins, Mare Deu, Santa Cecília, i Puríssima.

Destaca que en la major part de les festes es feien concerts al carrer on els músics acudien amb la cadira i el faristol. A les festivitats del Cristo i Sant Roc es feien els concerts en anys alterns en cada punta del carrer. Als Fadrins es feia sempre al mateix lloc. A la mare de Deu a la plaça i a Sant Vicent i la Puríssima, si es feien, s'aprofitava l'església per ser a l'hivern. Amb posterioritat es faran al local social i al teatre cinema municipal on també es fa el concert de Santa Cecília.

Els actes extraordinaris es reparteixen en Concursos de pasdobles, Certament de València i Falles, i també els músics acompanyaven el soterrament del músic que moria, acte que no hem vist referit en les etapes anteriors però pensem que passaria.

Els directors d'aquest període són: Alfredo Baldrés Sellés (1940-42), Bernabé Sanchis (1942), José Maria Borrero (1943-44), Vicente Terol Gandia (1944-52), Rafael Talens (1952-56), Jose Maria Sanchis Chapa (1956-68), i José Chazán (1969-70). Vicente Terol i Rafael Talens són els directors dels que recorden una millor dedicació a la societat segons testimonis orals.

4. 1970-2010. Societat musical amb socis homogenis en drets.

Els documents que treballem per definir aquest període són dos reglaments: el Reglamento de la Sociedad Instructiva Musical denominada Ateneo Musical "La Lira" 24-09-1965 (Arxiu Ateneu Musical Corbera. Fulls solts sense catalogar) i els Estatuts Socials de l'Ateneu Musical "La Lira" de març de 2004 (Arxiu Ateneu Musical Corbera. Llibret imprès i distribuït en la Junta General de 2004) .Estatuts de l'Escola de Música (Arxiu Ateneu Musical. Llibret imprès).Diferents llistats de socis i programes de festes (propietat de l'autor).

L'organització societària anirà progressivament tornant des de mitjans dels huitantes a una única assemblea general de socis indiferenciada. La novetat serà arribat el nou mil·leni la indiferència dels associats per la gestió i control directiu. Arriba a hi haure més directius que socis a les Assemblees Generals. A les Assemblees Generals i reunions de l'escola de música es pateix el mateix problema: la manca d'interès dels associats, que són els pares dels alumnes. Aquesta pot ser la constatació que ja són a una organització que ha deixat de ser popular, participativa i que s'ha convertit en una institució acadèmica.

Si en aquestos anys el nostre país recupera les formes de govern democràtic no passarà el mateix en la manera de governar en l'Ateneu Musical on la baixa participació i implicació dels associats faran baixar la qualitat democràtica de la institució. Els socis van gradualment abandonant, oblidant, desentenent-se de la responsabilitat de participar en el govern i la gestió democràtica de la institució musical. Una de les conseqüències serà que les persones que col·laboren amb la societat es fossilitzen en els càrrecs, sobre tot amb l'endeutament de *Música 92*. Manen de la seva feina perquè la fan, només tenen una certa autoritat o força moral davant la resta de músics i socis numeraris que participen esporàdicament en el govern societari. L'exemple més clar pot ser que l'anterior president ha estat l'únic durant els últims vint-i-quatre anys i algun membre de la junta també supera els dos dígits en la permanència en la Junta Directiva. No hi ha substitució gradual, hi haurà un trencament conflictiu propiciat per socis il·lusionats per la consecució del primer premi al Certamen de València el 2010.

Els tipus d'associats en aquest moment seran els següents: al soci músic actiu i de reserva li unim el soci músic federat i el soci músic educand. Apareixen les cecileres o les dames protectores de la banda. També s'incorporen a la societat socis femenins primer músics i posteriorment numeraris a banda de les cecileres.

Els educands. Des dels anys vint fins hui en dia, la societat s'ha obligat a tenir una escola de música on la gent del poble pugui aprendre música. Només als noranta, quan l'escola podrà certificar estudis musicals de nivell elemental, els alumnes han començat a pagar per rebre formació musical. Abans l'únic requisit per poder rebre formació era que el pare fora soci músic o numerari. El fet de donar formació musical sense necessitat de pagar fa que no existisca cap relació d'educands ja que no calia constatar cap pagament.

Soci músic educand. És el que encara no fa dos anys que forma part de la banda de música i, normalment, no està encara federat, es a dir no ha estat presentat com a músic en la Federació de Bandes. Aquest tipus de socis formen la banda jove o *bandeta* junt als educands que tenen suficient formació musical. La bandeta assaja

regularment els dissabtes al matí i realitzen dos concerts a l'any.

Hi ha una norma no escrita per la qual els músics ingressen a la banda de música el vespre del dia de la patrona dels músics, Santa Cecília el 22 de novembre.

Músics federats. Els socis músics federats són els que estan presentats com a músics de la societat musical en la Federació de Societats Musicals de la Comunitat Valenciana. La societat musical de Corbera pertany a aquesta federació per acord de junta de deu de juny del setanta-huit.

Dama Protectora de la Banda o Ceciliera. Associació paral·lela, col·lateral, formada per dones que tenen una gran afició a la música i/o relacions familiars amb els músics. Aquesta associació femenina pot ser la prova que la societat musical com a espai públic es manté diferenciat com espai de gènere masculí. Hi existeix segurament una frontera mental invisible però efectiva. Un acord de la Junta del 28 de febrer de 1981 reconeix l'existència d'aquesta associació i els concedeix tots els drets propis dels socis numeraris en la societat, excepte el dret a votar.

Com que les cecilieres no es consideren part integrant de la societat musical, de manera plena, no entenen que ens interessaren pels llistats de les associades.

El primer soci femení està datat a la Santa Cecília de 1972. Abans de Santa Cecília 1980 només hi havien sis socis femenins i totes eren socis músic. En l'actualitat ja han estat més de cinquanta els socis músics i numeraris femenins.

Soci soci. Com a conseqüència de la reforma estatutària de 2004 que adapta els estatuts societaris a la llei orgànica 1/2002 de 22 de març reguladora del dret d'associació BOE 26-03-2002 tots els socis han passat a tindre els mateixos drets i la mateixa importància dins la societat.

Huit són els tipus fonamentals de socis que ha tingut aquesta institució. Els hem definit atenent a les característiques que considerem fonamentals i els relacionem per ordre d'aparició en la documentació que hem treballat.

La projecció dins la localitat ve caracteritzada per la pèrdua del nombre de socis sobre tot a partir de la reforma del local per crear aules de música i auditori que complira els requisits que la Generalitat demanava per donar classes i que agrupava en el projecte *Música 92*. Es perd la funció recreativa del local social i passa a convertir-se en un altre bar del poble.

La proporció entre socis i veïns podem vore com passa des d'una relació 1/17 al principi del període a un increïble 1/5 a principis dels noranta, fins arribar de nou a xifres més lògiques, 1/10, després de l'espantada de les derrames per la reforma del local del projecte *Música 92* al començament del dos mil.

El poble ja no demana la banda per a les celebracions, els únics contractes són per particions o xarangues, només l'Ajuntament demana la totalitat de la banda. La banda es desdibuixa com element d'identificació, al final del període es clar que ja no fa falta com a referent local.

Si els actes locals decauen no passa el mateix amb els extraordinaris. La banda participa en multitud de Festivals de bandes comarcals, al Certamen de València, toca en falles (Sueca, Alzira, València), en cavalcades (Barcelona) i

processons de Setmana Santa (Vélez Rubio), en certamens nacionals (Campo Criptana, Dosbarrios) i internacionals (Loures a Portugal).

Però el canvi fonamental d'aquesta època segurament és l'encetat pel director Vicente Alonso Brull (1970-73) i continuat per José Fabra López (1973-90), que suposarà un canvi significatiu en la concepció de l'idea de músic i, per tant a l'acadèmia, ja que vaen demanar als alumnes que completaren els seus estudis als conservatoris. La conseqüència serà que tenim més de cinquanta músics del poble que treballen en la música de manera professional: militars, professors de conservatori o secundària, o a les orquestres de diferents punts d'Espanya. La resta de directors del període podem dir que bé han aprofitat la llavor posada pels antecessors, o bé han mantingut el nivell d'exigència que demanaren aquestos impulsors de la música acadèmica a Corbera. Son: Francisco Javier Martínez Martínez (1991-98), Jesús Cantos Plaza (1999-2002), Ricardo Ortega Sansaloni (2002-09) i Samuel Pérez Ortega (2009-14).

La informació des dels anys setanta fins l'actualitat pateix un problema fonamental, no explicita quin tipus de soci és ni les seues característiques bàsiques. Tenim clar quan s'incorpora a la societat i tenim clar els anys que paga la quota, però no sabem si és soci músic o soci numerari.

Si en l'organització hem destacat la nula participació els músics mostren una falta de compromís i una participació simplement esporàdica en els actes de la banda incideix en que ja no es una associació popular, participativa i recreativa sinó que només assolirà una funció formativa.

L'Ateneu Musical ja no té cap atractiu lúdic. L'únic client de la banda torna a ser només l'Ajuntament, el que genera excessiva dependència de les subvencions i demandes d'aquest organisme. La finalitat de la societat passa de recreativa a formativa, va passant de mutual a general en la mesura que les diferents Administracions subvencionen la Societat.

La societat torna a participar en el Certamen Internacional de Bandes Ciutat de València els anys 1992, 1993, 2000 i 2010 guanyant només l'últim.

Plantilla banda Sta. Cecília 1980.			
Programa festes. 57 músics			
fusta	32	metall	21
flauta	5	fliscorn	3
oboé	2	trompeta	4
requint	1	trompa	3
clarinet	15	trombó	4
saxo alt	5	bombardí	3
saxo tenor	3	baix	4
saxo baríton	1		
		percussió	4

La professió declarada pels músics a l'any 2000 és: 47% estudiants, 20% músics professionals, 7% agricultors, i 25% la resta. L'abandonament de la finalitat lúdica i l'especialització en la finalitat formativa es pot vore clarament ací. A la societat no es va per a divertir-se, es va per aprendre.

5.- 2010-2014. Nous objectius societaris la dissolució dels associats.

Els documents que tenim per caracteritzar la societat són els Estatuts de la Societat i de l'Escola de Música de 2004 (Arxiu Ateneu Musical Corbera. Llibret imprès i distribuït en la Junta General de 2004). No hem accedit al llibre d'actes ni a la relació de socis.

L'organització de la societat es caracteritza perquè la Directiva ha assumit funcions que reglamentàriament li pertocquen a l'Assemblea General. El problema del període anterior s'agreuja. A açò ajuda bàsicament que els socis han perdut l'hàbit d'acudir a les Generals i que la Directiva convoca de manera anàrquica i pren resolucions sense consens adduint evitar un mal major.

La renovació de la Directiva del 2010 és conflictiva, el president dimiteix i de la junta només dos directius romanen en l'òrgan gestor. Una novetat per l'interès en el canvi demostrat per un grup de socis músics.

El canvi de la direcció de la societat de manera convulsa té una primera conseqüència, la gestió de l'escola de música queda en mans d'una empresa privada sense el preceptiu acord assembleari i el cos societari ho accepta. L'empresa es farà càrrec de la direcció de l'escola de música però fent servir les instal·lacions de la pròpia societat.

Els objectius de la societat semblen que han quedat limitats a ser una empresa que ofereix formació musical, una empresa privada que permetrà a alguns professors de l'escola de música tindre una feina estable.

L'Acadèmia de música havia estat dirigida pel director de la banda de música i un ajudant que formaven els músics de poble i preparaven els músics que volien accedir al conservatori fins els anys noranta quan al crear-se l'escola de música reconeguda es passa a una estructura més professionalitzada on els músics amb estudis superiors eren els professors a canvi d'un sou que complementava les seves rendes. Ara és una empresa privada amb treballadors fixos.

Els músics han assolit un compromís flexible i feble. Estan deixant d'identificar-se amb la societat i no es veu obligat a acudir als actes que la societat els convoca. Estem a les antípodes del naixement de la banda. El no saber amb quans músics es compta hi ha veritables dificultats per programar activitats.

Ni músics ni socis es senten implicats en el projecte societari només són consumidors de formació. La necessitat del IBAN per cobrar la quota anual pot suposar en aquest ambient una nova fugida de socis.

Respecte el calendari anual local també hi ha un canvi fonamental, en aquest cas és la tornada al naixement de la banda on el municipi torna a ser l'únic client de la banda. Però en les festes locals la banda i les xarangues de la banda han perdut l'exclusivitat que li conferia la tradició i els acords de la federació de bandes. Tot ajuda a la pèrdua de la connexió, de l'identitat entre societat i poble.

Els actes ordinaris queden limitats als que paga l'Ajuntament i Sant Vicent, la resta queda en mans de xarangues locals o forànees.

Els actes extraordinaris són el Concurs de Música Festera i els Campaments Musicals Estiuencs pels Educands. El director artístic del període és Samuel Pérez Ortega (2009-14).

Plantilla banda 2011 71 músics			
fusta	40	metall	23
flautes	4	trompeta	9
oboés	4	trompa	3
fagot	1	trombó	4
clarinet	19	bombardí	2
saxo alt	9	tuba	5
saxo tenor	3		
		percussió	7
		violoncel	1

La plantilla de la banda declara com ocupació principal al 2010: el 47% són músics professionals, el 26% són estudiants i el 27% tenen una ocupació professional no relacionada amb la música.

La relació de tots els socis respecte dels habitants de dret de la localitat està al voltant d'un de cada deu.

3. A manera de conclusió

La recerca ha volgut descriure i analitzar l'evolució de l'Ateneu Musical de Corbera a partir d'elements societaris: reglamentació, tipus de socis, actes, impacte en la localitat, escola de música.

L'evolució estudiada podem entendre-la com la modernització de la societat musical des de formes pròpies de la música popular tradicional a una organització que ofereix formació musical reglada.

La banda inicialment formada únicament per músics de poble, dedicats a d'altres activitats, tenien un aprenentatge musical pràctic i la finalitat associativa era el lleure. En un segon moment conviuran amb músics formats al conservatori i finalment seran substituïts per aquests, que els han menystingut sovint.

L'Ateneu Musical de Corbera és l'exemple triat per estudiar aquesta modernització de les societats musicals voluntàries. Modernització que han realitzat les societats musicals seguint diferents camins i amb diferents condicionants. Nosaltres a través de les fonts documentals estudiades a l'Arxiu Municipal de Corbera i al propi Arxiu de l'Ateneu Musical destaquem resultats tant positius com d'altres més contradictoris en aquesta transformació:

Primer, cal insistir en la mateixa pervivència de la música de banda a Corbera prop de cent cinquanta anys per la seva capacitat d'adaptar-se a la demanda canviant de la localitat.

Segon, aquesta continuïtat li ha permès crear una infraestructura cultural i educativa que hui és a l'abast de tots els veïns. Ofereix música a preus competitius i ha format a veïns del poble com músics professionals a preus inmillorables.

Tercer, ha bastit al local social un espai lúdic i de socialització al poble.

També l'Ateneu ha estat el referent identitari en el que el poble s'ha vist reflectit i que ha ajudat a la vertebració de la societat corberense.

Els efectes més contradictoris que han acompanyat a aquesta modernització són la baixada en la participació dels associats gradual i inexorable. Paradoxalment a mesura que el nostre país assolía formes polítiques democràtiques. La societat musical ha estat oblidada pels socis i ha quedat en mans de la directiva que, sense controls, queda aïllada. Un segon efecte negatiu lligat a despreocupació dels socis és la pèrdua de valor simbòlic per la població, deixa de ser un element referencial i això podem lligar-ho a la pèrdua del caràcter tradicional, popular i participatiu de l'associació. Perd la funció lúdica passa a ser un espai unifuncional, la formació. Per últim encara que ha de passar més temps per avaluar els efectes considere que és un factor negatiu que l'escola de música es privatitze i la gestió passe a mans d'una empresa privada.

Aquestes associacions voluntàries han superat la vessant merament musical i s'han convertit al llarg dels segles dinou i vint en un element vertebrador i socialitzador de les localitats on es desenrotllen. El seu repte al segle actual serà mantenir i ampliar aquesta funció si és possible. Però segurament si els veïns no li demanen, no necessiten la societat musical aquesta pot convertir-se en inútil pel poble i entrar en crisi.

Vicent Peris de Sales

vperis736s@cv.gva.es

Vicent Peris de Sales, Corbera, la Ribera Baixa, València. 1967. Llicenciat en Geografia i Història treballa a l'IES Joan Fuster de Sueca. Tema de recerca: l'Associacionisme Contemporani. Ha presentat diferents treballs a l'Assemblea d'Història de la Ribera. Músic de l'Ateneu Musical de Corbera des del 1980, actualment també col·labora amb l'Agrupació Musical Patraix i el Projecte PROESO.

Vicent Peris de Sales, Corbera, la Ribera Baixa, València. 1967. Licenciado en Geografía e Historia. Trabaja en el IES Joan Fuster de Sueca. Tema de investigación: el Asociacionismo Contemporáneo. Ha presentado diferentes artículos en la Asamblea d'Història de la Ribera. Músico del Ateneu Musical de Corbera desde 1980, actualmente también colabora con la Agrupación Musical Patraix y el Proyecto PROESO.

Vicent Peris de Sales, Corbera, Ribera Baixa, València. 1967. He hold the Degree in Geography and History. He works at the IES Joan Fuster in Sueca. His research topic is the Contemporary Associations. He has presented various articles in the Assemblea d'Història de la Ribera. He plays in the Ateneu Musical of Corbera since 1980, currently he also collaborates with the Patraix Musical Association and the PROESO Project.

Cita recomanada

Peris de Sales, Vicent (2015): «Música de banda i banda de música a Corbera. La Ribera Baixa. 1868-2014». *Quadrivium, Revista Digital de Musicologia* 6 [enllaç] [Consulta: dd/mm/aa].